

JAK STUDENTI UČITELSTVÍ REFLEKTUJÍ SVŮJ VZTAH K POEZII A ZKUŠENOSTI S JEJÍ VÝUKOU NA ZÁKLADNÍ A STŘEDNÍ ŠKOLE

HOW STUDENT TEACHERS REFLECT ON THEIR RELATIONSHIP TO POETRY AND THEIR EXPERIENCE OF TEACHING IT IN SECONDARY SCHOOL

Filip Komberec, Veronika Laufková

Katedra české literatury, Pedagogická fakulta, Univerzita Karlova, Praha

Abstrakt

Příspěvek se zabývá otázkou, jak studenti učitelství (českého jazyka a literatury v navazujícím magisterském studiu) na Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy reflektují svůj vztah k poezii a zkušenosti s její výukou na základní a střední škole. Metodou sběru dat byl dotazník s 24 položkami, který byl distribuován elektronicky v období od podzimu 2022 do podzimu 2023. Nejzajímavější pohled na danou problematiku přináší otevřené položky, které byly podrobeny kvalitativní cross-case analýze, a pomohly odhalit prekoncepty studentů a jejich reflexi čtenářství (nejen poezie). Výsledky byly využity pro zkvalitnění vysokoškolské přípravy studentů učitelství v oblasti didaktiky literární výchovy.

Klíčová slova: poezie; lyrika; výzkum poezie; čtenářství; literární výchova

Abstract

The paper is focused on the question of how students of teaching (Czech language and literature in the follow-up master's studies) at the Faculty of Education, Charles University, reflect on their relationship to poetry and their experience with teaching it in secondary school. The method of data collection was a questionnaire with 24 items, which was distributed electronically in the period from autumn 2022 to autumn 2023. The most interesting insight into the issue comes from the open items, which were subjected to a qualitative cross-case analysis and helped to reveal the students' preconceptions and their reflection on reading (not just poetry). The results were used to improve the quality of university training of student teachers in the field of didactics of literary education.

Keywords: poetry; lyric poetry; poetry research; reading; literary education

1 ÚVOD

Výzvami, s nimiž se současná didaktika literární výchovy potýká, jsou hledání vyvážení mezi znalostmi literární teorie a literární historie, interpretačními dovednostmi a zážitkovostí; smysluplnou integrací literárněteoretických a literárněhistorických konceptů, rozvojem čtenářských a pisatelských dovedností; uplatňováním tvořivého přístupu respektujícího uměleckovýchovné principy (ve vztahu k dalším výchovám – hudební, výtvarná, dramatická a tvůrčím psaní v literárním vzdělávání k rozvoji osobnostně sociálním. Pro plánování a zkvalitňování vysokoškolské výuky je klíčové zjišťování prekonceptů, zájmů, potřeb a zkušeností s klíčovými pojmy a výukou, v tomto příspěvku zejména poezie.

2 TEORIE

Dosavadní výzkumy se zabývaly oblibou poezie u žáků (např. Lederbuchová, 2004; Friedlanderová, Landová, & Richter, 2018), gymnazistů a vysokoškoláků (Fibiger, 2013) a dospělých (Trávníček, 2019). Jednoznačně se ukazuje, že žánry poezie patří mezi nejméně oblíbené. Minoritně (oproti próze) je zastoupena poezie také v seznamech školní maturitní četby (srov. Vojtíšek, 2021/2022; Špaček, 2020). Výuce poezie, její recepce a interpretaci na českých školách pohledem pedagogů i žáků se věnoval zejména Vala (2003, 2013; Vala & Fic, 2012), a to zejména s využitím metody sémantického diferenciálu k recepci poezie u žáků základních a středních škol a na možnosti jejího ovlivňování metodami výuky (Vala & Sladová, 2013/2014); dále např. Sulovská & Nyčová, 2017 a nejnověji Jindráček (2024).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem našeho příspěvku je popsat vztah k poezii a zároveň reflexi vlastních zkušeností s výukou poezie u studentů učitelství PeDF UK (českého jazyka a literatury, v prvním ročníku navazujícího magisterského studia). Jako metoda sběru dat byl zvolen dotazník s 24 položkami (uzavřené i otevřené, škálové položky, identifikační otázky), který byl distribuován elektronicky v období od podzimu 2022 do podzimu 2023. Uzavřené položky cílí zejména na zjištění vztahu k poezii a čtenářství respondentů (frekvence četby, obliba autorů a básnických skladeb,

forma poezie včetně instapoetrie, slampoetry či google poezie; vlastní tvorba poezie), na reflexi vlastních zkušeností s výukou poezie na základní a střední škole a osobní definici poezie, která poukazuje na porozumění pojmu u respondentů. Tyto položky byly doplněny otevřenými otázkami, které byly podrobeny cross-case analýze v softwaru pro kvalitativní analýzu dat (MAXQDA 24).

4 OČEKÁVANÉ VÝSLEDKY VÝZKUMU

Zjištění z dotazníku distribuovaného studentům učitelství českého jazyka a literatury poukázala na preferenci prózy (78 %) nad poezií (12 %) a dramatem (10 %). Zatímco prózu volí respondenti v případě relaxace, poezii si vybírají pro soustředěné a pozorné čtení, ve chvíli, kdy na ni mají čas a náladu. Zmiňují zejména intimitu lyrického prožitku a souznění s lyrickým subjektem. Studenti však zároveň reflektují své obavy z interpretace lyrického textu (viz Vala, 2013) – objevuje se nejčastěji strach a frustrace z neporozumění a dezinterpretace, což může být ovlivněno pojetím výuky na základních a středních školách, ve kterém neprobíhalo sdílení nad četbou, tvořivá práce s textem ani integrativní pojetí výuky (s využitím dalších výchov či rozvoji osobnostně sociální klíčové kompetence). Naopak převažoval formální rozbor básně (vyhledávání a pojmenovávání formálních prostředků bez ohledu na jejich význam) s převahou faktografického pojetí výuky.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Zjištění z dotazníkového šetření pomohla při zkvalitňování vysokoškolské výuky, zejména v didakticky orientovaných předmětech. Nejzajímavější pohled na danou problematiku přináší otevřené položky, které byly podrobeny kvalitativní cross-case analýze a pomohly odhalit prekoncepty studentů, jejich reflexi čtenářství (nejen poezie) a doporučení pro výuku, která formulovali sami studenti (reflexe prožitku, interpretace namísto formálního rozboru, a její otevřenost). Překvapivé závěry přináší obliba autorů poezie (J. Seiferta, V. Nezvala, V. Hraběte, J. Skácela a J. H. Krchovského) a zejména konkrétních titulů (*Blues pro bláznivou holku*, Erbenova *Kytice*, Seifertova *Maminka*, Máchův *Máj* a Nezvalův *Edison*). Podnětné výsledky přinese relační analýza a porovnávání s dalšími relevantními studiemi (Fibiger, 2013; Hník, 2014). Limitem studie je výběr respondentů,

kterými byli studenti českého jazyka a literatury, kteří bývají poučenými čtenáři. Podrobné výsledky budou využity pro zkvalitňování výuky, která je uzpůsobována potřebám a zájmům studentům PedF UK.

6 LITERATURA

- Fibiger, M. (2013). *Vztah gymnazistů a vysokoškoláků ke knize, čtení a literární výchově*. Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.
- Friedlanderová, H., Landová, H., & Richter, V. (2018). *České děti a mládež jako čtenáři 2017*. Host, NKP.
- Hník, O. (2014). *Didaktika literatury: výzvy oboru: od textů umělecké povahy k didaktice estetickovýchovného oboru*. Karolinum.
- Jindráček, V. (2024). *Jak se učí poezie*. Host.
- Lederbuchová, L. (2004). *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. Aleš Čeněk.
- Sulovská, J., & Nyčová, A. (2017). Zpráva o stavu poezie na českých školách po deseti letech. *Jazyk – literatura – komunikace*, 6(2), 43–51.
- Špaček, O. (2020). Kulturní kapitál a maturitní zkouška: analýza školních seznamů literárních děl. *Orbis scholæ*, 14(3), 55–71.
- Trávníček, J. (2019). *Rodina, škola, knihovna: náš vztah ke čtení a co ho ovlivňuje* (2018). Host.
- Vala, J. (2003). Využití metody sémantického diferenciálu v literární výchově. *Pedagogická orientace*, 13(1), 81–89.
- Vala, J. (2013). *Poezie, studenti a učitelé: recepce, interpretace, výuka*. Univerzita Palackého v Olomouci.
- Vala, J., & Fic, I. (2012/2013). Báseň J. H. Krchovského v recepci mladých čtenářů. *Český jazyk a literatura*, 63(5), 209–215.
- Vala, J., Nosková, L., & Franěcová, R. (2021). Literární výchova očima žáků 2. stupně ZŠ. *Český jazyk a literatura*, 71(3), 122–127.
- Vala, J., & Fic, I. (2012). *Poezie a mladí čtenáři (výzkum recepce konkrétních básní)*. Hanex.
- Vojtišek, O. (2021/2022). Literární kánon z maturitní perspektivy. *Český jazyk a literatura*, 72(5), 226–231.